

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Ústav speciálněpedagogických studií

Bakalářská práce

Denisa Zelinová

Důsledky syndromu CAN v dospělosti z pohledu speciálního pedagoga

Olomouc, 2020

Vedoucí práce: Mgr. Martin Dominik Polínek, Ph.D.

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury a zdrojů informací.

.....

Velice děkuji vedoucímu bakalářské práce Mgr. Martinovi Dominikovi Polínkovi, Ph.D. za trpělivost, cenné rady, připomínky a odborné vedení mé bakalářské práce.

Obsah

ÚVOD	- 6 -
1 SYNDROM CAN	- 8 -
1.1 FORMY SYNDROMU CAN	- 9 -
1.1.1 Týrání	- 9 -
Tělesné týrání	- 9 -
Psychické týrání	- 9 -
1.1.2 Zneužívání	- 10 -
Sexuální zneužívání	- 10 -
1.1.3 Zanedbávání	- 11 -
Tělesné zanedbávání	- 11 -
Psychické zanedbávání – psychická deprivace	- 12 -
1.2 ZVLÁŠTNÍ FORMY SYNDROMU CAN	- 13 -
Münchhausenův syndrom v zastoupení (by proxy)	- 13 -
Systémové týrání a zneužívání	- 14 -
Organizované týrání a zneužívání	- 14 -
Rituální týrání a zneužívání	- 14 -
2 PREVENCE SYNDROMU CAN	- 15 -
3 ORGANIZACE ZABÝVAJÍCÍ SE SYNDROMEM CAN V ČESKÉ REPUBLICE	- 16 -
4 NÁSLEDKY TÝRÁNÍ	- 17 -
5 POZDNÍ DŮSLEDKY ZKUŠENOSTI S TÝRÁNÍM V DĚTSTVÍ	- 18 -
6 ÚVOD K PRAKTICKÉ ČÁSTI	- 20 -
6.1 METODOLOGIE	- 21 -
6.1.1 Rozhovor (interview)	- 21 -
Polostrukturované interview	- 22 -
6.1.2 Pozorování	- 22 -
Zúčastněné pozorování	- 22 -
6.2 CHARAKTERISTIKA RODINY	- 24 -
MATKA	- 25 -
OTEC	- 26 -
SOUROZENEK Č. 1	- 26 -
SOUROZENEK Č. 2	- 27 -
SOUROZENEK Č. 3	- 28 -
SOUROZENEK Č. 4	- 29 -
SOUROZENEK Č. 5	- 29 -
6.3 SOUČASNOST	- 29 -
SOUROZENEK Č. 1	- 30 -
SOUROZENEK Č. 2	- 30 -
SOUROZENEK Č. 3	- 30 -
SOUROZENEK Č. 4	- 31 -
SOUROZENEK Č. 5	- 31 -
MATKA	- 31 -
7 VÝSLEDKY	- 33 -
8 DOPORUČENÍ PRO PRAXI	- 35 -
9 ZÁVĚR	- 36 -

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	- 37 -
INTERNETOVÉ ZDROJE	- 39 -
ANOTACE	- 6 -

ÚVOD

Je známo, že syndrom CAN je závažné téma, proto by se na něj nemělo zapomínat. Jedná se o jeden z nejzávažnějších činů, který může nejbližší osoba spáchat na dítěti. Láska, důvěra a pocit bezpečí jsou pocity, které každý z nás potřebuje cítit a také opětovat, aby naše pyramida potřeb byla úplná. Život dětí, kterým bylo ublíženo, ať už fyzicky nebo psychicky, je zcela odlišný od života dětí, které vyrůstají v harmonických rodinách, ve kterých se jim dostává lásky, a dle požadavku dítěte jsou uspokojeny všechny jeho potřeby. Smutné je, že se na mnoho případů týraných dětí nepřijde. Dítě netuší, že toto chování rodičů není správné. Žije v určitém kruhu, kdy všichni přítomní toto chování akceptují, a proto se i samotné dítě situaci přizpůsobí. Jak je uvedeno v odborné literatuře, tímto stylem života vzniká velká pravděpodobnost opakování takového chování. Jednoduše řečeno, jedinec, který byl v dětství týrán, zanedbáván či zneužíván, a nepoznal žádný jiný vzor chování, může tyto praktiky dále provádět na svých dětech.

Téma pro mou bakalářskou práci jsem si vybrala záměrně, neboť v mém okolí je známá rodina, jejíž jedinci byli v dětství psychicky i fyzicky týraní vlastní matkou. Zaujal mne postoj k jejich životu i důsledek na chování v jejich dospělosti, pramenící z dřívějšího týrání a zanedbávání a jejich způsob výchovy vlastních dětí. Při své práci jsem vycházela z autentických výpovědí dnes již dospělých osob, a ze svého dlouhodobého pozorování těchto jedinců.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 SYNDROM CAN

Syndrom týraného, zneužívaného a zanedbávaného dítěte je závažný multifaktoriální sociálně patologický jev, který je označován zkratkou CAN (Child Abuse and Neglect). Příznaky syndromu CAN, vznikají následkem násilného jednání, aktivního ubližování nebo nedostatečnou péčí. (Krejčířová, 2007)

„Za týrání, zneužívání a zanedbávání dítěte považujeme: jakékoliv náhodné, preventabilní, vědomé (případně i nevědomé) jednání rodiče, vychovatele nebo jiné osoby vůči dítěti, jež je v dané společnosti nepřijatelné nebo odmítané a jež poškozují tělesný, duševní i společenský stav a vývoj dítěte, popřípadě způsobuje smrt.“ (Dunovský, Dytrych a kol., 1995, s. 23)

Tabulka č.1: Formy a projevy syndromu CAN (Dunovský, Dytrych a kol., 1995, s. 19)

	aktivní	pasivní
Tělesné týrání, zneužívání a zanedbávání	Tržné, zhmožděné rány a poranění, bití, zlomeniny, krvácení, dušení, otrávení, smrt	Neprospívání, vyhladovění, nedostatky v bydlení, ošacení, ve zdravotní a výchovné péči
Duševní a citové týrání, zneužívání a zanedbávání	Nadávky, ponižování, strašení, stres, šikana, agrese	Nedostatek podnětů, zanedbanost duševní i citová
Sexuální zneužívání	Sexuální hry, pohlavní zneužití, ohmatávání, manipulace v oblasti erotogenních zón, znásilnění, incest	Exhibice, video, foto, audiopornografie, zahrnutí dětí do sexuálních aktivit dospělých
Zvláštní formy		
Münchhausenův syndrom v zastoupení		
Systémové týrání a zneužívání		
Organizované týrání a zneužívání		
Rituální týrání a zneužívání		

1.1 FORMY SYNDROMU CAN

Syndrom CAN má několik forem, které jsou plynulé a vzájemně se propojují. I přesto se však rozlišují tři základní formy ohrožení dítěte:

- týrání (tělesné i psychické)
- zneužívání (pro vlastní sexuální, fyzické i psychické potřeby)
- zanedbávání (tělesné i emoční, tj. psychická deprivace) (Krejčířová, 2007)

1.1.1 TÝRÁNÍ

Týrání se všeobecně nemusí týkat pouze dětí, ale ohroženy mohou být i některé skupiny dospělých např. ženy, lidé s postižením, starší lidé aj. (Krejčířová, 2007)

TĚLESNÉ TÝRÁNÍ

Vznikem tělesného týrání můžeme především spatřovat v nezvládnuté a nadměrné agresi rodičů nebo jiných týrajících osob. Mezi nejvážnější násilné zacházení s dětmi je možno považovat tělesné trestání. To může velmi snadno přecházet do tělesného týrání, neboť hranice mezi trestem a týráním je velmi tenká a téměř nezjistitelná. Proto je nezbytnou povinností každého lékaře, aby u poraněných zjistil, jak k danému úrazu došlo, a z jakého důvodu. Tělesné týrání může být ve formě otřesů, pohmožděnin, poranění kostí a svalů, popálenin, bolestí břicha a hlavy, aj. (Dunovský, Dytrych a kol., 1995)

PSYCHICKÉ TÝRÁNÍ

Zatímco pod pojmem fyzické týrání si dokážeme představit konkrétní činy, psychické nebo emoční týrání jsou pojmy obecně nejasné, a také se o nich tolik nemluví. Oproti fyzickému týrání, které je většinou viditelné, nebo se dá podložit fotografiemi, jde psychické týrání zdokumentovat velice obtížně. Kvůli tomu se s touto problematikou setkáváme v našem soudnictví velmi zřídka. (Dunovský, Dytrych a kol., 1995)

„Častými důsledky jsou i přetrvávající prožitky deprese, úzkosti a dissociativního jednání.“ (Krejčířová, 2007, s. 16)

I psychické týrání má několik forem, např. nadměrná a častá hrubá kritika, ponižování nebo posměchy. Formy psychického násilí můžeme rozdělit do pěti subtypů:

- pohrdání – ponižování, posměch, hrubé nadávky aj.
- terorizování – hrozba tělesného ublížení nebo zabití, přihlížení rodinnému násilí

- izolování – bránění interakci s vrstevníky nebo dospělými, zavírání na záchodě, ve sklepě nebo v jiné místnosti, a to na delší dobu
- korumpování – povzbuzování k antisociálnímu chování, k užívání drog či alkoholu
- odepírání emoční opory – psychologická nedostupnost, ignorování dítěte a jeho pokusů o interakci (Krejčířová, 2007)

1.1.2 ZNEUŽÍVÁNÍ

Do této formy syndromu CAN patří především sexuální zneužívání, zneužívání dítěte k věku nepřiměřené práci nebo ekonomické zneužívání, kdy je dítě nuceno ke krádežím, žebrání aj. Jde hlavně o využívání dětí pro uspokojování vlastních potřeb v rodině, i mimo ni. (Krejčířová, 2007)

SEXUÁLNÍ ZNEUŽÍVÁNÍ

„Velmi zjednodušeně můžeme o sexuálním zneužití říct, že se při něm dospělý sexuálně uspokojuje dítětem nebo dítě zneužívá v oblasti prostituce a pornografie. Mlčenlivost dítěte si potom vynucuje psychickým vydíráním, vyhrožováním, různými odměnami či tresty.“ (Dunovský, Dytrych a kol., 1995, s. 71)

Sexuální zneužívání se dělí na bezdotykové, kdy se děti setkávají s exhibicionisty a mají účast na sexuálních aktivitách, kde nedochází k přímému tělesnému kontaktu např. vystavení dítěte pornografickým videozáznamům. Další je sexuální zneužívání dotykové, kde dochází k přímému pohlavnímu kontaktu (láskání prsou a pohlavních orgánů, pohlavnímu styku, orálnímu či análnímu sexu. (Dunovský, Dytrych a kol., 1995)

I samotné sexuální zneužívání má své vlastní formy, do kterých patří:

- exhibicionismus – dospělý ukazuje svoje genitálie okolí, nejčastěji dětem. Většinou jde o cizí muže
- harassment – dospělý znepokojuje dítě poplácáváním po zadku, tisknutím k sobě atd. Toto chování dospělého má sexuální podtext, i když dospělý tento motiv popírá
- obtěžování – sexuální útok, při kterém je dítě obtěžováno dospělým. Dospělý osahává dítě v oblasti erotogenní zón. Většinou doplňováno slovním obtěžováním.
- sexuální útok – útok, při kterém se dospělý za použití síly a často při obraně dítěte, dotýká dítěte, mazlí se s ním a poškozuje ho tím, že do něj vniká
- znásilnění – vynucené vniknutí do vaginy, konečníku či úst oběti penisem

- incest – jedná se o pohlavní styk mezi osobami, kterým není zákonem povolený sňatek. Zakázán je mezi dítětem a pokrevním rodičem, dítětem a příbuzným (včetně nevlastního otce) a pohlavní styk mezi sourozenci.
- pedofilní obtěžování – sexuální obtěžování pubertálního dítěte jakoukoliv dospělou osobou
- sexuální turistika, skupinové zneužívání – jedinci jezdí do cizích zemí s cílem sexuálního uspokojení dítětem. Vždy se jedná o formu kontaktního sexuálního zneužívání.
- sexuální útok s následkem smrti

Pachatelé sexuálního zneužívání jsou především muži, i přesto jsou známé případy, kdy dítě zneužívá žena. (Dunovský, Dytrych a kol., 1995)

Průměrný věk pachatelů všech sexuálních delikventů je kolem třicátého pátého roku, není však výjimkou ani delikvence adolescentů. (Weiss, 2005)

Weiss (2005) uvádí, že u pachatelů sexuálního zneužívání je často diagnostikována závislost na alkoholu. Jiné obsáhlé studie zjistily, že kromě závislosti na alkoholu byla diagnostikována také závislost drogová.

1.1.3 ZANEDBÁVÁNÍ

„Zanedbávání je definováno jako vážné opomíjení rodičovské péče nezbytné pro tělesný a duševní vývoj dítěte.“ (Krejčířová, 2007, s. 24)

„Zanedbávání lze rovněž vymezit jako selhání toho, kdo o dítě pečuje.“ (Pemová, Ptáček 2016, s. 27)

Zanedbávání je společně s psychickým týráním nejméně viditelnou formou a nejhůře detekovatelnou skupinou dětí se syndromem CAN. Uvádí se několik možností, proč této formě není věnována dostatečná pozornost. Jedna z možností je, že zanedbávání nedosáhlo statusu klinicky definovaného syndromu, je méně viditelné a méně zajímavé než zneužívání. (Pemová, Ptáček, 2016)

TĚLESNÉ ZANEDBÁVÁNÍ

Tělesné zanedbávání zahrnuje především nedostatek přiměřené výživy, oblečení, nezbytného přístřeší, ochrany, hygieny aj. Ve školním věku je ponejvíce zanedbávaná školní docházka a věci s ní spojené (domácí úkoly, volný čas). (Krejčířová, 2007)

V souvislosti s výživou se nemusí jednat převážně o podvýživu, ale je důležité pozorovat také druhý extrém, kterým je obezita. V USA odborníci určili podmínky, za kterých lze dětskou obezitu považovat za zanedbávání zdravotní péče, a zároveň definovali okolnosti, kdy je možné zvažovat odebrání dítěte z péče rodičů. (Pemová, Ptáček, 2016)

Důsledky tělesného zanedbávání:

- podvýživa, avitaminóza, chudokrevnost, zažívací obtíže, obezita
- vadné držení těla, svalový hypotonus
- chronické dermatologické obtíže
- neléčené vady a kazy chrupu
- vyšší výskyt, případně nedoléčení infekčních onemocnění, především hepatitidy včetně typu C, stafylokokové infekce, svrabu atp.

Fatální následky tělesného zanedbávání je možné definovat jako úmrtí dítěte v důsledku nedostatečné péče ze strany rodičů. Je nezbytné prokázat příčinnou souvislost mezi nedostatečnou péčí rodičů a úmrtím dítěte. (Pemová, Ptáček, 2016)

PSYCHICKÉ ZANEDBÁVÁNÍ – PSYCHICKÁ DEPRIVACE

„Nejčastěji, zejména v anglosaské literatuře, se užívá názvu „deprivace“: značí ztrátu něčeho, strádání nedostatkem uspokojení nějaké důležité potřeby. Nejde o strádání fyzické, ale výlučně o nedostatečné uspokojení základních potřeb duševních.“ (Langmeier, Matějček, 1974, s.19)

Někteří autoři zužují všeobecné označení podle toho, kterou psychickou potřebu považují za nejdůležitější, a té přikládají rozhodující vliv při vzniku duševních poruch. Všeobecně se má za to, že dítě potřebuje ke svému zdravému vývoji především lásku a vřelost. Má-li dítě dostatek citu a sympatie, vynahradí to i nedostatek jiných psychických prvků např. nedostatek hraček, nedostatek smyslových podnětů i nedostatek výchovy a vzdělávání. (Langmeier, Matějček, 1974)

Důsledky emočního zanedbávání:

- děti jsou emočně zaostalé, neumí vnímat situace s emočním nábojem
- mají narušenou vazbu s matkou

- neumějí vnímat emoční výrazy, neumějí rozlišit drobné mimické rozdíly ve tváři, které ale mohou představovat zásadní rozdíly prožívaných emocí
- nemají schopnost empatie, projevují se známky antisociálních poruch osobnosti (Pemková, Ptáček, 2016)

Důsledky zanedbávání na rozvoj kognitivních a verbálních dovedností dětí:

Tyto důsledky jsou zcela zásadní pro další socializaci dětí a představují významný společenský problém. Kognitivní a verbální schopnosti dětí jsou zhoršeny v důsledku nepodnětného prostředí, ve kterém vyrůstají, a mají vliv na různé funkce mozku, k nimž dochází vlivem špatné péče v raném věku.

- děti mají horší výsledky ve standardizovaných testech inteligence a dosahují horšího vzdělání
- mají opožděné nebo trvalé poškození vývoje verbálních schopností
- dále mají potíže v oblasti sluchové percepce i významového porozumění verbálnímu projevu
- tyto děti mají také potíže v expresivní a receptivní oblasti vývoje řeči
- ve věku 5 – 10 let je častěji diagnostikováno ADHD a poruchy opozičního vzdoru (Pemková, Ptáček, 2016)

1.2 ZVLÁŠTNÍ FORMY SYNDROMU CAN

Pro doplnění forem syndromu CAN je důležité zmínit i zvláštní formy, které se vedle týrání, zanedbávání či zneužívání také vyskytují.

MÜNCHHAUSENŮV SYNDROM V ZASTOUPENÍ (BY PROXY)

U nás na tento syndrom jako první upozornil v roce 1985 Marten, který napsal soubornou práci o syndromu společně s problematikou záměrných otrav u dětí. Při této formě syndromu CAN si rodiče vymýšlejí u dětí různé příznaky a onemocnění, popřípadě je uměle vytvářejí tak, aby dítě bylo vyšetřeno a léčeno. Jsou známé případy, kdy rodiče otráví své děti různými léky. (Dunovský, Dytrych a kol., 1995)

Byly popsány případy, kdy matka dítěti podávala různé léky, chemické prostředky užívané v domácnosti nebo záměrně infikovala drobná poranění dítěte. V dalším případě

matka své dítě nejdříve dusila a následně jej sama resuscitovala, poté přivedla dítě k lékaři a dramaticky líčila jeho potíže a požadovala jeho léčení. (Krejčířová, 2007)

SYSTÉMOVÉ TÝRÁNÍ A ZNEUŽÍVÁNÍ

Systemové týrání či zneužívání je také označováno za druhotné ubližování (sekundární viktimizace). Jedná se poškození dítěte systémem, který by mu měl pomáhat. Patří sem situace, kdy je dítě neprávem odděleno od rodiny, kdy je dítěti upřeno právo na informace nebo právo být slyšen. Do systémového týrání patří nedostatečná péče v problémových a dysfunkčních rodinách, či nedostatečná péče v denních zařízeních. Dále do systémového týrání a zneužívání lze zařadit celou řadu zbytečných, necitlivě prováděných, opakovaných a poškozujících vyšetření dítěte nejrůznějšími odborníky. Spadá sem i neposkytnutí dostatečné pomoci dítěti a nerespektování jeho věkové zvláštnosti a vývojové zákonitosti při rozhodování o jeho dalším životě. (Vaničková, 2009)

ORGANIZOVANÉ TÝRÁNÍ A ZNEUŽÍVÁNÍ

Organizované týrání a zneužívání dětí můžeme dělit na několik skupin, které vznikají za různých okolností. Jako první je prostituce, kde dříve byli zneužíváni pouze chlapci a až v pozdější době i dívky. Vedle dětské prostituce se rozvíjela také dětská pornografie. Nejčastěji se tento jev vyskytuje v kontextu se sexuální turistikou nebo sexuálním „dopravním ruchem“. Další skupina organizovaného týrání a zneužívání je obchod s dětmi, kdy se děti neprodávají pouze pro sexuální účely, ale i na dětskou práci, nebo se vraždí za účelem prodeje orgánů. Do třetí skupiny patří organizované týrání a zneužívání, které se spojuje se zvláštní vírou, magií či satanismem, které mají svou strukturu a řád. V neposlední řadě jde také o nadbytečné přetěžování dítěte způsobené při kontaktu s policejním a soudním systémem (opakování výslechu, nevhodné vyšetřování sexuálního zneužití, konfrontace s dospělým) (Dunovský, Dytrych a kol., 1995)

RITUÁLNÍ TÝRÁNÍ A ZNEUŽÍVÁNÍ

Za rituální týrání a zneužívání se považuje takové zacházení s dětmi, které se děje v souvislosti se symboly, které mají náboženskou, magickou či nadpřirozenou charakteristiku a je součástí organizovaného společenství. Jako příklad lze uvést hromadné vraždy a sebevraždy uvnitř sekt, kterých se zúčastňují také děti, dále odmítání lékařské péče či odmítání transfúze krve v i případech ohrožujících život. (Vaničková a kol., 1999)

2 PREVENCE SYNDROMU CAN

Prevence sama o sobě je velmi klíčová pro povědomí o určitých rizikových jevech. Pro každou problematiku je prevence sestavena individuálně. Níže si přiblížíme čtyři základní prevence, které jsou sestaveny pro syndrom CAN.

Primární prevence spočívá převážně v kvalitní přípravě dětí na rodičovství a manželství, a to již od nejranějšího věku. Můžeme zde zařadit také znalosti a dovednosti dětí, jak chránit samy sebe před nejrůznějším nebezpečím jako jsou například úrazy, nebo sexuální útoky. (Hanušová, 2006)

U syndromu CAN za sekundární prevenci považujeme vytipování rizikových skupin a rizikových životních situací, při nichž dochází k týrání, zanedbávání či zneužívání. Při této prevenci jsou aktivně vyhledávané zmíněné skupiny a usiluje se o cílené působení, díky kterému se výrazně snižuje riziko syndromu CAN. (Dunovský, Dytrych a kol., 1995)

O terciální prevenci se jedná v případech, kdy již k týrání, zneužívání či zanedbávání osob došlo a je nutné zajistit, aby se neopakovalo. Zahajuje se proces, jehož cílem je prognóza případu. Z této prognózy plyne návrh pomocných, ochranných a terapeutických opatření, která musí být prospěšná pro dítě. (Vaníčková a kol., 1995, s. 39)

Terciální prevence má tři základní etapy:

- etapa diagnostická – provádí se odborná diagnóza
- etapa pomocná, ochranná – dítě zůstává v rodině, pokud mu rodina poskytne bezpečí a ochranu před pachatelem
- etapa terapeutická – dítě v rodině nezůstane, je nutné najít optimální řešení (Täubner, 1996)

O kvartální prevenci hovoříme v případech, kdy se má dítě vracet zpátky do rodiny, jestliže v rámci léčby bylo z rodiny odebráno a umístěno jinde. Při kvartální prevenci je velmi důležitá interdisciplinární spolupráce mezi jednotlivými státními i nestátními zařízeními a obory, které se syndromem CAN zabývají. (Hanušová, 2006)

3 ORGANIZACE ZABÝVAJÍCÍ SE SYNDROMEM CAN V ČESKÉ REPUBLICCE

V České republice máme k dispozici několik organizací, které jsou zaměřeny na pomoc týraným, zanedbávaným či zneužívaným jedincům postiženým syndromem CAN. V této kapitole si pár vybraných přiblížíme.

Intervenční centrum

Od roku 2007 působí intervenční centra ve všech krajích České republiky. Poskytují krizovou pomoc osobám ohroženým domácím násilím. Mezi základní služby intervenčního centra patří sociálně terapeutické činnosti a pomoc při uplatňování práv. Ohroženým osobám je také zprostředkována pomoc sociální, psychologická, právní a případné zprostředkování ubytování v azylových domech. (Intervenční centra, 2009)

Linka bezpečí

Cílem linky bezpečí je poskytovat kvalitní a snadno dostupnou pomoc všem, kteří řeší náročnou životní situaci, ale i každodenní problémy. Linka bezpečí poskytuje krizovou intervenci a poradenství, a to prostřednictvím telefonu, chatu nebo emailu. (Sdružení Linka bezpečí)

Fond ohrožených dětí (FOD)

FOD je organizace, která pomáhá opuštěným, zanedbaným a týraným dětem. Dále poskytuje poradenskou a hmotnou pomoc náhradním i potřebným vlastním rodinám. FOD se také věnuje i snaze o zlepšení legislativy a praxe v oblasti ochrany dětí. Působí na celém území České republiky. (Fond ohrožených dětí, 2012)

Dům tří přání

Dům tří přání je nezisková organizace, která poskytuje pomoc rodinám v přechodné nebo dlouhodobé krizi, dětem spadajícím do syndromu CAN, rodinám s dětmi s poruchami chování, výchovnými problémy, reaktivními útoky a také rodinám s dětmi s průběhem vývojových krizí v pubertě a adolescenci. (Dům tří přání, 2017)

Dětské krizové centrum (DKC)

DKC je organizace, která se specializuje na odbornou pomoc týraným, sexuálně zneužívaným či zanedbávaným dětem. Podporuje cíle, které vyplývají z ustanovení Úmluvy o právech dítěte. Výchozím principem, poskytovaných služeb je oprávněný zájem dítěte a důraz je kladen na jeho potřeby. (Dětské krizové centrum, 2020)

4 NÁSLEDKY TÝRÁNÍ

U osob, které byly v dětství týrané, se objevuje několik symptomů, které se projevují na tělesné, psychické i sociální úrovni. U starších dětí se výrazně objevuje nenávisť k sobě sama, převážně k vlastnímu tělu. Z tohoto důvodu se zvyšuje tendence k promiskuitě, prostituci, sebevražednému chování nebo k závislostem všeho druhu. Hodně se také mění pohled na svět dospělých, a projevuje se odpor k dodržování společenských norem a hodnot. Z toho následně vyplývají např. útěky z domova. Někteří autoři poukazují na souvislost zanedbávání a poruch příjmu potravy, nebo na onemocnění spojené s poruchou imunitního systému.

U dospělých jedinců, kteří byli dříve vystaveni týrání nebo zanedbávání můžeme pozorovat psychosomatické obtíže, syndromy bolesti, poruchy vnímání schématu těla a častá nenávisť k vlastnímu tělu, jak již bylo zmíněno. Mnoho dospělých má problémy s navázáním a udržením partnerského vztahu. Opakovaně navazují vztahy, ve kterých se opakují vzorce nevhodného chování. Komplikace také mohou nastat v přijetí rodičovské role.

V neposlední řadě může být u dospělých tendence k opakování negativních forem chování vůči svému okolí, zejména vůči jedincům, kteří jsou v roli „toho slabšího“.
(Vodáčková, 2012)

5 POZDNÍ DŮSLEDKY ZKUŠENOSTI S TÝRÁNÍM V DĚTSTVÍ

Dle Vágnerové (2012) rané traumatické zážitky mohou narušit aktivitu hypotalamo-hypofýzo-nadledvinové osy a zvýšit její citlivost na stres a zvýšit pravděpodobnost vzniku poruch, které souvisejí se stresem. Oběti týrání mohou mít v dospělosti pocit bezvýznamnosti. Zkušenost s týráním vedla ke ztrátě přiměřené sociální orientace a z toho vyplývající potíže v mezilidských vztazích. Dřívější pocit nedůvěry se může projevit negativním očekáváním, které může vést k potřebě izolace.

Zkušenost s týráním, ale může vyvolat i opačnou reakci, která se projevuje zvýšenou agresivitou a bezohledností k okolí. Je zde riziko, že se jedinec naučí používat stejné vzorce chování, jako zažil sám na sobě. Sklon k agresivnímu chování může přetrvávat i v dospělosti a bude se projevovat v partnerské i rodičovské roli. Obecně platí, že způsob, jakým se rodiče chovají k dítěti a jakým stylem ho vychovávají, bude přetrvávat i v budoucím rodičovství. Dospělí, kteří byli v dětství týráni, mají větší pravděpodobnost, že budou týrajícími rodiči.

U lidí, kteří byli v dětství týráni, je zvýšené riziko asociálního a bezohledného chování, jehož objektem nemusí být pouze vlastní děti, ale také cizí lidé. Předpokládá se, že zkušenost s týráním vedla k jejich emočnímu otupění.

Existuje malé procento jedinců, kteří, když si v dospělosti najdou adekvátního partnera, s přijatelným citovým vztahem, mají větší šance svou zátěž z dětství zvládnout a vyrovnat se s ní.

Projevy v dospělém věku, které způsobilo týrání, zanedbávání a zneužívání, jsou u každého jedince odlišné. Někdo se smíří a ztotožní s rolí oběti a po zbytek života se pak chová submisivně, vyhýbavě. Dospělá osoba, která přijme roli oběti, může později přihlížet násilnému chování vůči dítěti ze strany svého partnera, aniž by jakkoliv zasáhl.

Na druhé straně existují jedinci, kteří se spíše přiklonili na stranu agresora, který je v dětství týral a přebírá jeho roli. V dospělosti se tyto jedinci chovají velmi agresivně vůči všem ve svém okolí.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

6 ÚVOD K PRAKTICKÉ ČÁSTI

Jak již bylo v úvodu zmíněno, bakalářská práce se zabývá jedinci, kteří si v dětství prošli syndromem CAN. Poté, co jsme si v teoretické části přiblížili definici syndromu CAN, jaké má formy a jaké jsou následky jednotlivých forem, se nyní přesuneme do části praktické. Praktická část je zaměřena na následky syndromu CAN v dospělosti u vybraných jedinců. Tato část popisuje konkrétní případ jedné rodiny, kde docházelo k zanedbávání a psychickému a tělesnému týrání dětí matkou. Pro výzkum vybrala autorka rodinu ze svého okolí i z důvodu dlouhodobého zúčastněného pozorování, kdy měla možnost přímo se účastnit chodu v rodině po dobu několika let. V popisované rodině byly matkou i otcem vychovávány čtyři vlastní děti a jedno dítě v pěstounské péči. V práci jsou popsány zásadní okamžiky jejich života od dětství po současnost.

Prvním krokem při tvorbě výzkumu bylo kontaktování příslušné rodiny. Následně byl proveden rozhovor s každým ze čtyř zkoumaných jedinců. Rozhovor byl polostrukturovaný, aby bylo možné lehce upravovat otázky, ale zachovat jádro znění. Všechny získané informace byly zpracovány do kazuistik na základě vybraných informací ze získaných dat, jména jedinců uvedená v této práci jsou smyšlená.

Hlavním cílem a zároveň výzkumnou otázkou této bakalářské práce, bylo poukázání na důsledky syndromu CAN, zda se liší chování vybraných dospělých jedinců od tvrzení odborníků v této oblasti uvedených v odborné literatuře.

6.1 METODOLOGIE

Pro zjišťování dané problematiky v praktické části bakalářské práce byl zvolen kvalitativní přístup.

Základními charakteristikami u kvalitativního přístupu je intenzivní šetření u jedince či skupiny. Kvalitativní výzkum se na rozdíl od kvantitativního zaměřuje na daný problém více do hloubky, podrobněji jej popisuje a zjišťuje, jak problém jedinec či skupina chápou. Je však potřeba si uvědomit, že kvalitativním výzkumem nelze problém zobecnit do širší společnosti. (Hendl, 2008)

Základními metodami pro sběr dat v kvalitativním výzkumu uvádí Miovský (2010) metodu pozorování, metodu rozhovoru (interview), které může být prováděno jak jednotlivci, tak ve skupinách, kvalifikovaný odhad nebo jiné metody, jako například analýza dokumentů či projektivní metody.

Pro výzkum této práce byla zvolena metoda rozhovoru (interview) a pozorování.

6.1.1 ROZHOVOR (INTERVIEW)

Metoda dotazování patří mezi nejobtížnější, ale současně nejvýhodnější metody pro získání dat pro kvalitativní výzkum. Přestože jeho použití přináší spoustu informací o jedinci nebo skupině, je nutné zvládat a dodržovat zásadní pravidla a mít patřičné sociální dovednosti a citlivost. Abychom mohli hovořit o interview, pak by měl rozhovor probíhat maximálně se třemi osobami. Pokud provádíme interview s více osobami, jedná se o tzv. skupinové nebo ohniskové interview.

Důležitým znakem pro interview je propojování s metodou pozorování, bez které by nevznikl celek výzkumu. Při kvalitním pozorování se tazatel zaměřuje také na chování a emoce jedince, jeho reakce, neverbální projevy a celkovou atmosféru rozhovoru. Čím citlivější a otevřenější je atmosféra při rozhovorech, tím hlouběji se tazatel může dostat. Pokud si s dotazovaným vytvoříme příjemnou atmosféru, pak může být celý rozhovor otevřenější a kvalitnější.

Rozhovor lze dělit do různých kategorií, které jsou např.: osobní interview, skupinové či telefonní interview. Interview, které probíhá s jedincem tváří v tvář lze dělit na nestrukturované, polostrukturované a strukturované.

Pro výzkum bakalářské práce bylo použito polostrukturované interview, které si nyní přiblížíme.

POLOSTRUKTUROVANÉ INTERVIEW

V metodologii je polostrukturované interview považované za nejčastěji využívanou formu. Výhodou této metody je především fakt, že dokáže eliminovat nevýhody obou zbývajících variant interview (nestrukturovaného a plně strukturovaného interview). Možnost kombinace těchto dvou metod činí z polostrukturovaného interview téměř ideální výzkumný nástroj v rámci kvalitativního výzkumu. (Miovský 2010)

Polostrukturovaný rozhovor je charakteristický tím, že má tazatel připravený určitý výčet otázek, které budou jeho předmětem. V průběhu rozhovoru je možné zaměňovat pořadí otázek, může si otázky částečně modifikovat, a dokonce přidávat doplňující dotazy. Tazateli je ponecháno více volnosti a to i ve výběru prostředí. (Reichel, 2009)

Pozitivním přínosem pro kvalitu polostrukturovaného interview je vhodně zvolené prostředí, které se může projevit na přirozenosti tazatele při rozhovoru. Prostředí by mělo být takové, aby se jedinec cítil komfortně a nebyly přítomny rušivé vlivy. (Miovský 2010)

6.1.2 POZOROVÁNÍ

Pozorování patří mezi jednu z nejstarších metod získávání poznatků. Jako většinu metod, i pozorování lze rozdělit do několika skupin. Dle předmětu pozorování můžeme dělit pozorování na introspektivní a extrospektivní, která jdou dále členit na přímé a nepřímé. Pozorování může výzkumník provádět bez velkých příprav, kdy nemá připravené oblasti, na které se zaměří, ale i naopak může mít zcela dané podmínky a oblasti, na které se zaměřuje a které následně vyhodnocuje.

Jak již bylo v úvodu praktické části zmíněno, pro výzkum bylo vybráno zúčastněné pozorování, z důvodu možnosti dlouholetého pozorování rodiny a pro ucelení informací získaných z rozhovoru.

ZÚČASTNĚNÉ POZOROVÁNÍ

Zúčastněné pozorování lze charakterizovat jako proces, kterého se pozorovatel sám přímo účastní a stává se součástí jevů, které se v prostoru vyskytují. Dochází tak k interakci mezi pozorovaným a pozorovatelem. Výhodou této formy pozorování je především to, že má pozorovatel bezprostřední zkušenost se situací a jevy, které pozoruje. Má možnost zapojit se do interakcí, které následně lépe chápe a dokáže je popsat. Pozorovatel při zúčastněném pozorování přichází do interakce s účastníky a dokáže tak lépe pospat jejich postoje a chování. Na druhou stranu, nevýhodou této metody je vysoká náročnost komunikační a sociální schopnosti pozorovatele, který může svou přítomností, chováním či postoji narušit

přirozený průběh a vytvořit situaci, která by bez jeho přítomnosti vůbec nemusela nastat. Velkým rizikem mohou být hlouběji propojené vztahy mezi účastníky a pozorovatelem, který při hlubším pronikání do situace může ztratit nadhled a potřebnou míru nezávislosti a má tendence vše posuzovat příliš subjektivně.

Zúčastněné pozorování můžeme dále rozdělit na další dvě formy, a to skryté zúčastněné pozorování a otevřené zúčastněné pozorování. Jedná-li se o skryté zúčastněné pozorování, pak účastníci výzkumu nevědí, že jsou pozorováni a nejsou jim poskytnuty informace o daném výzkumu. V některých případech je tato forma pozorování nebezpečná. Dochází k porušení základních etických pravidel, a proto by měl výzkumník metodu nejprve důkladně zvážit. Otevřené zúčastněné pozorování představuje standardní metodu pozorování, kdy jsou oproti skrytému pozorování účastníci informováni a vědí, že jsou součástí výzkumu. Nevýhodou je fakt, že účastníci mohou být ovlivňováni skutečností, že jsou pozorováni a nemusí se chovat tak, jak se chovají běžně. (Miovský, 2010)

6.2 CHARAKTERISTIKA RODINY

Když byly děti malé, bydlela rodina v rodinném domě v moravské vesnici v neutěšených hygienických podmínkách. Pro čtyři malé děti a 2 dospělé osoby byla v domě pouze kuchyně, další místnost a velký průjezd, používali suchý záchod na dvorku. V domě byly hliněné podlahy. Pro vodu museli chodit do obecní studny. Rodina nebyla ve vesnici oblíbená sousedy. V rodině docházelo mezi otcem a matkou k častým sporům, které vyvrcholili odchodem otce od rodiny. Matka však dosáhla toho, že se otec k rodině navrátil.

Jako příležitosti pro „nový začátek“ otec s matkou využili nabídky zaměstnání a bytu v panelovém domě v západních Čechách, a tak se rodina přestěhovala.

Rodiče uzavřeli manželství z důvodu neplánovaného těhotenství, o dítě však matka přišla v den svatby. Záhy však otěhotněla podruhé - byla velkým odpůrcem antikoncepce, nechtěná těhotenství během života několikrát řešila interrupcí. O děti nestála, přesto si vlastní děti pořídila čtyři, a ve věku 17 let s otcem přijala do pěstounské péče chlapce, spolužáka Lucie.

Už od útlého věku dětí je matka bila (nejvíce nejstarší dceru Annu) a to, bez důvodu, stačilo se na ni jen podívat, nejstarší Anně trhala vlasy.

Děti byly často samy doma, na starost je měla Anna. Když se doma něco přihodilo, nebo nebyla udělaná zadaná práce, kterou měly děti doma udělat, bita za to byla Anna, i když to nebyla její vina. Když však matka zuřila, zmlátila děti všechny.

Když děti začaly chodit do školy, nesměly se doma učit. Matka si to nepřála. Když matka našla doma učebnice nebo školní sešity, vyhodila je z okna na ulici nebo do popelnice. Matka se tím bavila a v zaměstnání se svých chováním chlubila kamarádkám. Ty, když se zastaly dětí, padly u matky v nemilost a přestala s nimi komunikovat.

Děti doma často neměly nic k jídlu. Kvůli nedostatku jídla v domácnosti, přenechávala Anna své porce mladším bratrům, kteří brečeli hlady. Když měli hlad všichni a rodiče nebyli doma, zkoušeli jídla vařit pouze z koření, jiné suroviny v domácnosti nebyly. Ve starším věku když přišly po škole domů, a zeptaly, jestli bude něco k večeři, byly bité za to, že by pořád jenom jedly. Přitom za celý den měly pouze jídlo, které dostaly od spolužáků, protože doma neměly ani snídani, nedostávaly ani svačinu ani oběd.

Anna s Lucií také uvedly, že si z dětství nejvíce pamatují, že doma sice jídlo nebylo, ale vždycky tam byl alkohol a cigarety. Každý pátek si rodiče kupovali, každý, 2 kartony cigaret, v neděli odpoledne už děti musely jít do restaurace kupovat další cigarety.

Jako jediný hezký den z roku, který si děti pamatují, byl Štědrý den. Všichni sourozenci se shodli, že to byl jediný den, kdy je nikdo nemlátil a nenadával jim. O Štědrém dnu se také všichni mohli najíst. O jiném hezkém zážitku sourozenci nehovořili.

Na společné dovolené byli pouze jednou, kdy jeli vlakem na Slovensko, odkud pocházel otec. Později už tam jezdili rodiče jenom se syny. Dcery jezdily samy vlakem na Moravu k babičce, kde trávily celé prázdniny.

O tom, co se dělo v rodině věděl každý, kdo rodinu znal. Lidé se snažili zastávat děti, ale u matky nenašli pochopení, otec před problémy „utíkal“ do zaměstnání, za sportem nebo za přáteli do restaurace. Matku nikdo nikdy nenahlásil na žádný úřad.

Otec zemřel ve věku 51 let, matka stále žije.

MATKA

Matka nikdy nepatřila mezi oblíbené osoby. Neměli ji rádi její sourozenci, neměla přátele, nebyla oblíbená ve svém okolí. O své děti se spíše nestarala. Nedávala jim najevo lásku, ani pocit bezpečí. O svých dětech nikdy nemluvila hezky. Pomlouvala je, chlubila se cizím lidem, že jim například vyhodila školní sešity, těšilo ji, že měly děti kvůli tomu problémy ve škole. U cizích lidí si matka stěžovala, že jí děti doma s ničím nepomáhají. Na to lidé kolem reagovali zlými komentáři směrem k dětem. To, že domácí práce dělaly pouze děti a matka nic nedělala, už nikdo neřešil. Své děti měla jako otroky. Byla schopná je uprostřed noci vzbudit a nutit je uklízet.

Přestože neměla ráda své děti, tíhla k úplně cizím lidem. Nedělalo jí problém si např.: doma ubytovat úplně cizího člověka, kterého ten den propustili z vězení a jak bylo uvedeno výše, vzala si chlapce do pěstounské péče.

Chodila si stěžovat na chování svého manžela k němu do zaměstnání k jeho nadřízeným pracovníkům. Otec byl kvůli matce několikrát „na koberci“ u ředitele, nakonec byl z práce, kterou „miloval“ propuštěn s odůvodněním, že jako pracovník ve vedoucí funkci se nemůže takhle chovat ke své manželce. Údajné nevyhovující chování otce si matka vymýšlela. Jednou, když přišel otec dřív ze zaměstnání, protože mu nebylo dobře, matka

na něj zavolala policii se slovy, že je opilý a napadl ji. Policajti ho zmlátili obušky a odvezli ho na záchytku, kde se dodatečně zjistilo, že je zcela střízlivý. Zásah policajtů viděly děti.

Všech sourozenců jsem se také ptala, jak si pamatují matku z dětství, jestli ví, jak se usmívá atd. Od všech jsem dostala stejnou odpověď: „Nepamatuji si, že by se máma někdy usmála, pohladila nás, nebo nám dala pusy, spíš se nás štítla. Neznám u matky výraz radosti, pamatuji si jí permanentně našťvanou, vzteklou, zuřivou, se zkrabacenou tváří, cigaretou v puse a zuřivostí v očích.“

OTEC

Otec pocházel ze Slovenska, z rodiny, kdy mu jako čtyřletému chlapci zemřela matka a nová manželka jeho otce ho nepřijala. Vychovávali ho cizí lidé. Byl velice pyšný na své děti, měl je velmi rád, ale nedokázal je ochránit před matkou. Otec situaci, ze které byl nešťastný, pasivně přijímal. I on se nechal po určitou dobu od manželky zesměšňovat, vydržel nadávky i různé provokace z její strany, ale jednou za čas přišla chvíle, kdy začal problémy řešit násilím a manželku zbil. Po takto řešených konfliktech se stáhl do ústraní a nekomunikoval.

Otec byl ve společnosti velmi oblíbeným a profesně velmi uznávaným člověkem. Hodně se věnoval sportu – skákal padákem, hrál závodně kuželky a hrál i trénoval fotbal, ve fotbale byl i aktivním funkcionářem. K fotbalu přivedl také svého prvního syna, kterého si velmi přál.

I přesto všechno, co matka otcí dělala, otec jí měl stále rád a velmi ho zasáhlo, že matka po odchodu dětí z domácnosti zažádala o rozvod. U rozvodového soudu se matka projevovala po svém, nařkla ho např.: že pase děvky, že si vydělává podvodnou činností atd. Díky tomu se rozvod pozastavil a rozjelo se trestní řízení proti otcí. Při něm zjistili, že vše co říká matka je lež, byla obviněna za křivou výpověď.

SOUROZENEC Č. 1

Anna, rok narození 1967

Přestože se Anna se narodila jako první dítě, rodiče pro ni neměli připravené jméno. Protože hrozilo přidělení jména úřady, dívčino jméno zajistila její babička (matka matky), která ji pojmenovala po sobě.

Už od dětství ji matka mlátila bez jakékoliv příčiny, jak říkala: “za každý pohled“.

Na základní škole byla premiantkou třídy. Její vysněná střední škola bylo gymnázium, na které, přestože splnila přijímací zkoušky, nebyla přijata, byla jí přidělena střední škola průmyslová, kam chodit nechtěla. Po odvolání se na gymnázium dostala. Patřila mezi jedny z nejlepších studentů ve třídě. Ve třetím ročníku jí bylo však třídní učitelkou oznámeno, že jí matka odhlásila ze studií s tím, že musí začít pracovat. V této situaci zasáhl otec dívky. Přes problémy s matkou se Anně podařilo gymnázium dostudovat. Po gymnáziu chtěla studovat medicínu, což nebylo možné, protože nedostala doporučení od školy (doporučení měli pouze děti mediků). Byla přijata ke studiu na farmacii, kam však nenastoupila, protože si to matka nepřála.

Po maturitě ihned nastoupila do zaměstnání, při kterém si dálkově dostudovala vyšší odbornou školu. Po nástupu do práce bydlela ještě cca rok doma, kde to ale nefungovalo. Pro neustálé bití, nadávání a ponižování uvažovala o spáchání sebevraždy skokem z balkónu. Naštěstí se jednalo pouze o úvahy. Neustálé bití, ponižování a nadávání matkou, vyvrcholilo u dívky představou o zavraždění matky. Zavčas si však uvědomila, že jí takový člověk nestojí za to, aby si doživotně zkazila život, a neudělala to.

Při jednom ze záchvatu zuřivosti matka odhodila dívku na skleněné dveře a rozbila jí hlavu. Tento okamžik si dívka pamatuje jako poslední, než opustila domov s krvácející hlavou a se zakrváceným oblečením, které měla na sobě. Dívka šla bydlet ke své nejlepší kamarádce, která ji už několikrát nabízela, ať se k ní nastěhuje. Když si Anna následující den šla domů pro své osobní věci a peníze, našla svoje věci v popelnici, peníze ji matka vzala.

S kamarádkou u které bydlela, se Anna kamarádila již od dětství, měla v její rodině útočiště. Jednou když byla Anna nemocná a nechtěla jí matka nechat doma, chodila k této kamarádce, kde se mohla z nemoci vyléčit. U kamarádky se také učila na maturitu. Matce se nelíbilo, že spolu kamarádí, vždycky když zjistila, že Anna byla u nich doma, zmlátila jí.

SOUROZENEC Č. 2

Lucie, rok narození 1968

Pro Lucii, stejně jako u Anny, neměli rodiče při narození připravené jméno. Pro jméno se rozhodli podle jména dítěte, které měla jiná paní na pokoji v porodnici. Lucie byla u matky velmi oblíbené dítě. Když matka kupovala nové oblečení, kupovala ho pouze pro Lucii.

I přesto, že byla Lucie matčina oblíbená dcera, byla mlácená stejně jako Anna. Jako jednu vzpomínku Lucie uvádí příběh, kdy matka spala po noční směně, a ve spánku se jí děti

zeptaly, jestli mohou jít ven. I přesto, že je matka pustila, všechny zmlátila za to, že je ven údajně nepustila. Při jednom záchvatu zuřivosti matka, která zrovna žehlila, hodila rozpálenou žehličkou po Lucii a spálila ji tím ruku.

Z dětství si Anna vybavila vzpomínku, kdy matka ve vzteku popadla malou Lucii za culíky a třískala jí hlavou o zeď. Anna je přesvědčena, že kdyby v té chvíli nepřišel matky bratr a nezachránil jí, Lucie by to nepřežila.

Lucie chodila do stejné základní školy jako Anna a následně na gymnázium. Lucie byla také premiantkou třídy. Když se chtěla učit na maturitu, na rozdíl od Anny, dostala celý pokoj pro učení a nikdo jiný do něj nesměl vstupovat. Paradoxně jako jediná ze všech dětí odmaturovala až na druhý pokus.

Po dostudování si Lucie našla přítele, který neměl řidičský průkaz. Z toho důvodu pro ni jezdil bratr od přítele, který pocházel z Německa. Matka ji za to zbilá se slovy: „Nebudeš se kurvit s Němcema“. I přesto všechno, když se Lucie vdávala, matka jí zařídila velkolepou svatbu, následně jí koupila nové vybavení do celého rodinného domu. Po rozvodu s prvním manželem jí matka vybavila i druhý byt.

Dále Lucie uvedla, že jí matka bez předchozího souhlasu vzala dítě, a odvezla ho na měsíc na Moravu. Protože jí matka dítě často hlídala, myslela si, že jsou u ní doma. To, že to tak není, zjistila až po pár dnech od příbuzných z Moravy.

SOUROZENEC Č. 3

Karel, rok narození 1970

Karel byl první dítě, pro které měli rodiče připravené jméno, protože si od prvopočátku přáli kluka. Karel měl velké zastání v otci. Již od raného věku spolu chodili na fotbal, který jeho otec trénoval. V pozdějších letech byl Karel velmi žádaným hráčem, fotbalem se živil profesionálně.

Protože děti neměly doma ani moc oblečení, v pozdějším věku, kdy Anna už pracovala, kupovala ze svého platu Karlovi oblečení, aby chodil slušně oblečený do školy, a aby se mu spolužáci nesmáli tak jako Anně.

Karel chodil na stejnou základní školu jako jeho sestry, i on patřil mezi nejlepší ve třídě. Po základní škole nastoupil na střední školu průmyslovou, kterou mu pomáhala vybírat Anna (matka se o vzdělání svých dětí nezajímala). Po škole Karel nastoupil na vojenskou službu. Když Karlovi skončila vojenská služba, neměl zázemí, kam by se mohl

vrátit, matka si nepřála, aby bydlel doma. Tento problém vyřešil tak, že se nastěhoval k dívce, kterou viděl jednou v životě. Později si ji vzal a přestěhoval se za ní na Moravu. Jeho manželka byla stejné povahy, jako jeho matka. Byla sprostá, bila děti, nepracovala, i proto se spolu v pozdějších letech rozvedli.

Karel se již od dětství zastával Anny, v pozdějším věku si při konfliktech stoupal mezi matku a Annu, aby nebyla mlácená. Na Karla si matka netroufla.

SOUROZENEC Č. 4

Jan, rok narození 1972

Už od základní školy měl Jan problémy s učením, zvláště se čtením. Když doma předčítal matce a zasekával se, matka ho za to bila. Učení mu nešlo, ale protože byl manuálně zručný, po základní škole nastoupil do učení na učňovský obor. Jako jediný ze všech sourozenců nebyl premiantem třídy. Jeho sourozenci tvrdí, že otec nestíhal chodit do školy s láhvemi alkoholu, aby za něj „vyžehlil“ studijní neprospěchy a kázeňské problémy.

I přesto, že matce na Janovi nezáleželo, kupodivu jako jediný ze všech sourozenců dostával kapesné a měl možnost chodit do tanečních.

V jeho osmnácti letech ho matka se všemi osobními věcmi přestěhovala k jeho teprve patnáctileté přítelkyni do domu, kde bydlela s rodiči. S Janem matka znovu navázala kontakt až po jeho návratu z vojenské služby a po svatbě s přítelkyní.

SOUROZENEC Č. 5

Roman byl v rodině v pěstounské péči. Roman jako jediný z dětí nebyl v rodině bitý. Na rozdíl od ostatních dětí dostával vše, na co si vzpomněl vč. dostatečného množství jídla. V lednici měl svou poličku s jídlem, které bylo jenom jeho, a nikdo jiný se ho nemohl dotknout. Děti si jídlo aspoň prohlížely, protože takové potraviny ony neznaly.

Možná proto, že si Roman mohl dělat všechno a všechno mu bylo povoleno, našel si vztah k alkoholu. V opilosti se jednou postavil proti matce a fyzicky ji napadl. Po tomto incidentu ho matka vyhodila z domova.

6.3 SOUČASNOST

V této kapitole si popíšeme současnou situaci v rodinách u všech sourozenců, vztahy mezi sourozenci a vztahy s matkou.

SOUROZENEC Č. 1

V současnosti má Anna manžela, se kterým žije již 33 let, mají spolu dvě děti. Jedno má dostudovanou vysokou školu a již pracuje, druhé studuje na vysoké škole. Obě děti bydlí samy a s rodinou se pravidelně stýkají. Anna svým dětem vždy projevovala dostatečné množství lásky, nikdy je nebila a vždy pro ně udělala vše, aby byly šťastné.

I přesto, že s matkou nemá dobré vztahy, své děti od mala k její matce brala, aby děti měly kontakt s babičkou. Když děti vyrostly, samy si řekly, že k babičce chodit nechtějí, i na ně dokázala být zlá. Anna by sama ke své matce na návštěvu nešla.

Se svými sourozenci má dobrý vztah. Nejlepší vztah má už od dětství s Karlem, se kterým se často navštěvují a každý rok společně jezdí na dovolenou.

U Anny v pozdějším věku zjistili vážná onemocnění, která jsou důsledkem špatného stravování v dětství. Když se v minulosti o tom jednou, mezi řečí zmínila matce, matka jí odvětila, že když byla malá, tak byla zdravá, a co si dělá ve stáří je jí jedno, že je to její život.

SOUROZENEC Č. 2

V současnosti žije Lucie sama. Lucie je dvakrát rozvedená. Z prvního manželství má svou jedinou dceru, se kterou má složitý vztah, málo se stýkají. Se svými bývalými manželi se nestýká.

S matkou v současné době nevychází. Jejich vztah je složitý, mají období, kdy se spolu baví a období, kdy se spolu nebaví. Momentálně se matka Lucii ozve jen v případě, když něco potřebuje.

Ze svých sourozenců má Lucie nejlepší vztah s Janem, se kterým se vídají velmi často. Občas se Lucie navštěvuje s Annou.

SOUROZENEC Č. 3

Karel momentálně žije se svou druhou ženou a její dcerou. Dceru od své druhé manželky přijal jako vlastní. Jako jediný ze všech sourozenců žije na Moravě, kam se odstěhoval, když se oženil se svou první manželkou. S první manželkou má dvě děti. Se starším dítětem, dcerou, se moc nevídá, protože žije nezřízeným způsobem života (bez zaměstnání, živila se prostitucí, užívá drogy). Karel se jí několikrát snažil pomoci, ale marně. Mladší dítě, syn, studuje na vysoké škole, při které si, po vzoru svého otce, vydělává hraním fotbalu. Žije sám. Se svým synem má kladný vztah, často se vídají a tráví spolu volný čas.

S matkou se už dlouhou dobu nestýká. Jednou, když Karel přijel do Čech za ní na návštěvu, řekla mu matku, že zrovna obědvá, nemá na něj čas a vyhodila ho. Od té doby spolu nekomunikují.

Také u Karla se v pozdějším věku projevíly vážné zdravotní problémy, které pramení z dětství, mimo jiné mu ve 48 letech lékaři zjistili, že měl v minulosti zlomené dva obratle. Usoudili, že Karel musel buď jako malé miminko někomu upadnout nebo ho někdo silou udeřil přes záda. Anna vypověděla, že si toto nevybavuje, ale pamatuje si, že se Karel už jako malý téměř vůbec nehýbal, pouze seděl.

Ze sourozenců má nejlepší vztah s Annou, jak již bylo zmíněno výše.

SOUROZENEC Č. 4

Jan žije se svou přítelkyní, se kterou plánují svatbu. Je jednou rozvedený. Se svou manželkou má dvě děti. Starší dítě, dcera, stejně jako dcera Karla, žije nezřízeným způsobem života (prostituce, drogy), Jan se o ni nezajímá. Mladší dítě, syn, žije se svou přítelkyní. Po rozvodu se Jan o děti přestal starat, nechal je s manželkou bez peněz. Při odchodu z rodiny řekl synovi, že si nepřeje, aby ho oslovoval „táto“. Kupodivu v současné době se vzájemně navštěvují a pomáhají si.

Jan je hodně zadlužený a rád se tím chlubí. Nedělá mu problém si stále někde půjčovat peníze a nevracet je. Hodně pije alkohol a kouří marihuanu.

Se svou matkou má velice dobrý vztah. Jako jediný ze sourozenců se s ní pravidelně vídá a vychází s ní. Když Jan potřebuje, dostává od matky peníze, matka za něj hradí dluhy.

Ze svých sourozenců se nejvíce stýká s Lucií. S Annou se nestýká od doby, kdy Anna pomáhala po rozvodu jeho bývalé manželce.

SOUROZENEC Č. 5

Momentálně žije v Plzni. S „matkou“ nekomunikuje, nejsou spolu v kontaktu. Bohužel, o něm nemám žádné jiné informace a nesehnala jsem na něj kontakt. Děti z rodiny se s ním nestýkají.

MATKA

V současnosti žije matka sama. Stýká se pouze s Janem, se kterým má kladný vztah. S ostatními dětmi se matka nestýká a není s nimi v kontaktu, mimo občasných návštěv

u Lucie. Ze svých sedmi vnoučat se stýká pouze se synem od Jana. O ostatní vnoučata nemá zájem. Tento nezájem přetrvává už od doby, kdy byla vnoučata na prvním stupni základní školy. Vnoučata od Anny naposledy viděla před dvanácti lety. S vnučkou od Lucie se matka vídala o něco déle. Přestala s ní komunikovat v ten moment, kdy byla pozvána na svatbu. Pozvání okomentovala slovy: „Na svatbu kurvy nepříjdu.“. S vnoučaty od Karla také není v kontaktu, stejně jako se starším dítětem od Jana.

Ani se svými sourozenci nemá dobré vztahy. Všichni sourozenci žijí na Moravě, kam nejezdí. Naposledy viděla své sourozence, když byla před sedmi lety na pohřbu jednomu z bratrů. Na Moravě na ni všichni vzpomínají jako na zlého člověka, který ubližoval svým dětem a chlubil se tím. V Čechách, ani na Moravě není oblíbená.

7 VÝSLEDKY

V této bakalářské práci jsem chtěla zjistit, zda se důsledky zanedbávání a týraní participantů shodují se závěry odborníků v odborné literatuře, či nikoliv.

V porovnání se závěry uváděnými v odborné literatuře ani jeden ze sourozenců nepřijal přesný vzorec chování s jejich původní domácností. Všichni se spíše přiklonili na stranu neopakování vzorců chování svých rodičů. U nikoho se neprojevuje agrese vůči okolí.

Obecné tvrzení dle Vágnerové, která říká, že člověk který je týraný se následně stává týrajícím rodičem, neodpovídá ani jednomu ze sourozenců. Dále Vágnerová popisuje, že se týraný ztotožní s rolí oběti nebo agresora, kam nezapadá nikdo ze zmíněných participantů.

Podle Vodáčkové se se závěry shodují sourozenci Jan a Anna. Jan se v dospělosti stal závislým na drogách (alkohol, marihuana), u Anny myšlenky k sebevražednému jednání, kdy chtěla v pubertálním období spáchat sebevraždu skokem z balkónu.

Dále Vodáčková uvádí, že týraní jedinci mají problém s navazováním a udržením vztahu, což se týká všech sourozenců vyjma Anny, kdy mají problémy s udržením si stálého partnera. Všichni jsou minimálně jednou rozvedeni a každý z nich měl po prvním manželství více partnerů.

U většiny sourozenců se projevilo onemocnění spojené s poruchou imunitního systému, které jsou důsledkem špatného stravování v dětství, což odpovídá závěrům Vodáčkové.

V přijetí rodičovské role ze začátku neměl nikdo větší problémy. Problémy začaly až ve chvíli, kdy dcery od Karla a Jana začaly žít nezřízeným způsobem života. Další problém s rodičovskou rolí nastal u Jana po rozvodu, kdy odmítal komunikovat se svým synem. Přesto, že se jejich dcery přiklonily na stranu „volného“ života, nezařadila bych ani jednoho z bratrů do zanedbávajících rodičů. Když obě dcery bydlely ještě doma, dostávalo se jim všech potřeb, které v tom okamžiku potřebovaly. Pro tuto cestu se rozhodly až ve svém samostatném životě.

I přesto, že se chování a jednání sourozenců v některých částech shoduje s literaturou, nezařadila bych ani jednoho z nich do týrajících, zanedbávajících či zneužívajících rodičů. Sourozenci své děti, ani blízké nikdy vědomě netýrali, zanedbávali, ani nezneužívali. Všichni vybraní participantů z větší části zapadají do tvrzení Vágnerové, která uvádí,

že existuje malé procento týraných jedinců, kteří se dokázali se svou zátěží z dětství vyrovnat, překonat ji a nepřenášet ji dále na své děti.

8 DOPORUČENÍ PRO PRAXI

V této kapitole bych chtěla ozřejmit mé doporučení pro praxi, které by mohlo vést ke zmírnění průběhu a dopadu syndromu CAN.

Za prvé bych doporučila zvýšit povědomí o syndromu CAN, a to převážně u dětí mladšího školního věku, kteří si neuvědomují, že mohou být ohroženi.

Dále bych doporučovala užší spolupráci škol s orgány sociálně-právní ochrany dětí a s orgány činnými v trestním řízení. Navrhuji zařazení prevence syndromu CAN nejen do výuky, ale i do mimoškolních aktivit, jelikož, jak již bylo zmíněno, osvěta je velmi důležitá. Má-li být prevence účinná, musí být včasná, intenzivní a dostatečně srozumitelná i pro ty nejmenší.

Jako další bych doporučila rozšířit informace na webových stránkách, nebo přímo v budově škol. Na stránky školy nebo nástěnky ve třídách by bylo dobré vyvěsit jak název organizací, které mohou jedincům pomoci, tak jména konkrétních pracovníků pedagogického sboru, za kterými mohou děti bez obav přijít a říci si o pomoc. Doporučila bych pravidelné a intenzivní vzdělávání pedagogů v této oblasti, aby věděli, jak pomoci jedinci, který je požádá o pomoc.

Dále bych doporučila seznámení se s činností orgánu sociálně právní ochrany dětí, který může významnou měrou přispět k podpoře využívání rodinného či jiného poradenství, které je důležité při řešení konkrétních problémů.

V minulosti i současnosti je v naší společnosti nemalé procento dětí, které si prožilo mnoho utrpení. Proto je důležité, aby bylo využito všech možností, které jsou v České republice k dispozici a mohou značnou měrou přispět k ochraně týraných, zanedbávaných a zneužívaných dětí.

9 ZÁVĚR

Teoretická část bakalářské práce je zaměřena na definice a charakteristiky pojmů, které souvisí s tématem syndromu CAN. Dále se zde můžeme dozvědět, jaké jsou formy syndromu CAN nebo na jaké organizace se může týraný, zanedbávaný a zneužívaný jedinec obrátit, nachází-li se v této těžké situaci. Na teoretickou část následně navazuje část praktická, ve které se zabývám dospělými jedinci, kteří si syndromem CAN prošli. Protože se jedná o výzkum kvalitativní, počet participantů je užší. Přesněji, je zde ve zkratce, popsán život čtyř sourozenců od dětství až po současnost.

Cílem bakalářské práce je zjistit, zda si týraní, zanedbávaní či zneužívaní jedinci odnáší do pozdějšího dospělého života vzorce chování přejaté od rodičů či nikoliv, a zda se zmíněné jednání a chování participantů v dospělosti shoduje či neshoduje s tvrzením odborníků v dané oblasti.

Pro dosažení výsledků byly zvoleny metody polostrukturovaného rozhovoru, který byl proveden jednotlivě s každým z participantů a metoda dlouhodobého zúčastněného pozorování jedinců a jejich rodin.

Při zpracování získaných dat a po srovnání s tvrzením odborníků v dané oblasti můžeme konstatovat, že cíle bylo dosaženo v nejlepším možném výsledku. I přesto, že se u některých projeví značené důsledky syndromu CAN např. závislost na drogách nebo sebevražedné chování, jsem velmi ráda, že ani jeden ze zúčastněných participantů nepokračuje ve stejném stylu výchovy, jakým byli vychováváni oni sami.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

BECHYŇOVÁ, Věra, 2007. *Syndrom CAN a způsob péče o rodinný systém*. 1. vyd. Praha: IREAS, ISBN 978-80-86684-47-5.

DUNOVSKÝ, Jiří, 1995. *Týrané, zneužívané a zanedbávané dítě*. Praha: Grada, ISBN 80-7169-192-5.

HANUŠOVÁ, Jaroslava. *Násilí na dětech - syndrom CAN*. Praha: Vzdělávací institut ochrany dětí, 2006. ISBN isbn80-86991-78-4.

HENDL, Jan., 2008, *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. 2., aktualiz. vyd. Praha: Portál, ISBN 978-80-7367-485-4.

KREJČÍŘOVÁ, D. Týrání, zneužívání a zanedbávání dětí. In kolektiv autorů. *Syndrom CAN a způsob péče o rodinný systém*. Praha: IREAS, 2007, s. 9–45. ISBN 978-80-86684-47-5.

LANGMEIER, Josef a Zdeněk MATĚJČEK., 1974. *Psychická deprivace v dětství*. 3., dopln. vyd. Praha: Avicenum

MIOVSKÝ, Michal, 2006. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Praha: Grada, 2006. Psyché (Grada). ISBN 8024713624.

PEMOVÁ, Terezie a Radek PTÁČEK, 2016. *Zanedbávání dětí: příčiny, důsledky a možnosti hodnocení*. Praha: Grada Publishing,. ISBN 978-80-247-5695-0.

REICHEL, Jiří, 2009. *Kapitoly metodologie sociálních výzkumů*. Praha: Grada. Socio-logie (Grada). ISBN 978-80-247-3006-6.

TÄUBNER, Vladimír. *Nejstřeženější tajemství – sexuální zneužívání dětí*. 1. vyd. Praha: Trizonia, 1996. ISBN 80-85573-72-5.

VANÍČKOVÁ, Eva. *Interpersonální násilí na dětech*. 1. vyd. Praha: Úřad vlády ČR, 2009. ISBN 978-80-7440-001-8.

VANÍČKOVÁ, Eva, PROVAZNÍK Kamil, HADJ-MOUSSOVÁ, Zuzana, SPILKOVÁ Jana. *Sexuální násilí na dětech*. 1. vyd. Praha: Portál, 1999. ISBN 80-7178-286-6.

VÁGNEROVÁ, Marie. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. Vyd. 5. Praha: Portál, 2012. ISBN 978-80-262-0225-7.

VODÁČKOVÁ, Daniela. *Krizová intervence*. 3. vyd. Praha: Portál, 2012. ISBN 978-80-262-0212-7.

WEISS, Petr. *Sexuální zneužívání dětí*. Praha: Grada, 2005. Psyché (Grada). ISBN 80-247-0929-5.

INTERNETOVÉ ZDROJE

Sociálně-právní ochrana dětí – MPSV Portál. *Průvodce – MPSV Portál* [online]. Copyright © [cit. 25.05.2020]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/web/cz/socialne-pravni-ochrana-deti1>

INTERVENČNÍ CENTRA – informace, jaké služby poskytují a nabízejí. *Prevence domácího násilí* [online]. Dostupné z: <https://www.domacinasili.cz/intervencni-centra/intervencni-centra-informace-jake-sluzby-poskytuji-a-nabizi/>

O nás | Sdružení Linka bezpečí. Aktuality | Sdružení Linka bezpečí [online]. Dostupné z: <http://spolek.linkabezpeci.cz/o-nas/>

O FOD, Fond ohrožených dětí. Fond ohrožených dětí [online]. Copyright ©2012 [cit. 25.05.2020]. Dostupné z: <http://www.fod.cz/o-nas>

O nás - Dům Tří Přání. Úvodní stránka - Dům Tří Přání [online]. Copyright © 2017. Zapsaný ústav vedený u Městského soudu v Praze, spisová značka U 426. [cit. 25.05.2020]. Dostupné z: <http://www.dumtriprani.cz/o-nas/>

O Dětském krizovém centru | Dětské krizové centrum. Dětské krizové centrum | Odborná pomoc dětem a rodičům [online]. Copyright © Všechna práva vyhrazena, Dětské krizové centrum 2020 [cit. 25.05.2020]. Dostupné z: <https://www.ditekrize.cz/o-detskem-krizovem-centru/>

ANOTACE

Jméno a příjmení	Denisa Zelinová
Ústav	Ústav speciálněpedagogických studií
Vedoucí práce	Mgr. Martin Dominik Polínek, Ph.D.
Rok obhajoby	2020

Název práce	Důsledky syndromu CAN v dospělosti z pohledu speciálního pedagoga
Název práce v angličtině	The consequences of the syndrome CAN in adulthood from the point of view of a special educator
Anotace práce	Bakalářská práce se zabývá důsledky syndromu CAN u dospělých osob. V teoretické části popisuje definici a vymezení syndromu CAN. Praktická část obsahuje kauzistiky vybraných jedinců a porovnává jejich chování a jednání v dospělosti se závěry odborníků v této oblasti, které jsou uvedeny v odborné literatuře.
Klíčová slova	syndrom CAN, důsledky, dospělí, týrání, zneužívání, zanedbávání
Anotace práce v angličtině	The bachelor thesis deals with the CAN syndrom impact with the adults. In the theoretic part, the definition and determination of CAN syndrom is described. The practical part of the bachleor thesis incorporates the case interpretations of chosen specimen and compares their behaviour and conduct in their adulthood with the specialists' conclusions in this field that are stated in reference books.
Klíčová slova v angličtině	CAN Syndrom, impact, adults, abuse, sexual abuse, neglect
Rozsah práce	39 stran
Jazyk práce	Český